

Pratarmė

Gyvenimas duotas tam, kad gyventum.

Visada išsaugokite smalsumą.

Niekada nenusisukite nuo gyvenimo.

Eleanor Roosevelt

Pažinimo teorijoms priskiriamas recepcijos menas išvengė dabarties virtualumo pavojų. Niveliacijų, praradimų, iškraipymų ir nesusikalbėjimų metas, kai komunikacija skleidžiasi lygiame, neraibuliuojančiame abejingumo paviršiuje ir apie grįžtamąjį ryšį galime tik svajoti, atrodo, kad šie laikai niekada nesibaigs. Paprastų ir amžinų dalykų, kaip supratimas, priėmimas ir vertinimas, subtilus ir jautrus pažinimas, prasmingas adoravimas, menas atrasti, saugoti ir išgyventi, – ilgesys priligsta amžinybės jausmui.

Predestinacijos išganymas dabarčiai negresia. Šiuolaikinės „įtinklintos“ bendruomenės kuria tariamus laisvės nuo viešumos planus, prarasdamos asmenybinių prioritetą. „Įsivaizduojamos bendruomenės“ tapo neatsiejama kitų kaip „priešų“ kūrimo mašina – tam tikra „deus ex machina“ parodija. Kadaiše gajos „interpretacinės bendruomenės“, sukurtos XX amžiaus viduryje amerikiečių literatūros teoretiko Stanley’aus Fisho kaip skaitytojo atsakas į kritiką, siekiant įtikinti savo teisumu, naudojasi visuotine anoniminio komentavimo ir kritikavimo galimybe, nors kadaise skaitant svarbiausia buvo pasirinkta interpretacijos strategija, perspektyva, o ne ontologiniai, pažintiniai ar vertinamieji dalykai. Interpretacijos teorijos, „griežtos“ metodologinės prielaidos ir poststruktūralistinė kritika, teigianti nesąmoningumo dimensiją, sakytume, lemia artikuliacijos ir recepcijos netobulumą. Ar įsiskverbdami į patirtį, pažinimą ir kalbą, įrodome interpretacijos teisėtumą? Ar tiesiog vėl laukiame „Autoriaus mirties“? Kaip teigė Roland’as Barthes’as, kad iš scenos pašalinus autorių, į ją įžengtų skaitytojas ir atvertų tekstus bei jų autorius, ir grąžintų recepcijos aktualumą. Ar ir tai vertintina kaip „Realumo efektas“, ar tikėtinumo galia?

Dabarties iššūkiai turi daugybę veidų. Kalbėti apie teatrą ir jo pridedamąją vertę atrodo tarsi matuoti ugnikalnio išmetamų nuodingų medžiagų kiekį atmosferoje, kurioje vyrauja naujo Šaltojo karo įtampos. Atsiradusi pirmojo Šaltojo karo metu, šandien tarpkultūrinė komunikacija sprendžia ir naujus vertybinius prioritetų, moralinių autoritetų bei „bono publico“ klausimus. Publikacijoje „Tarpkultūrinė komunikacija ir prioritetai: teatro misija *par excellence*“ Rita Repšienė ieško atsakymų vertybinių dilemų akistatoje, pasirinkus „tarpkultūrinius“ šiuolaikinio teatro herojus – Eimuntą Nekrošių, Joną Jurašą, Oskarą Koršunovą ir Joną Vaitkų.

Naujausi meno procesai, atsiskleidžiantys Odetos Žukauskienės tyrime „Šiuolaikinio meno bienalizacija: interpretacija, kritika, recepcija“, parodo globalaus bienalių

tinklo plėtrą, glaudžiai susijusią su globalizacijos pasekmėmis ir kultūros pramonės sklaida. Įtvirtinant savo autoritetą, „išsikerojusi“ tarptautinių parodų sistema paverčia meną naujovių, aktualijų ir įdomybių įkaitu, kurdama sąlyginę pridėtinę vertę kultūrai ir realią ekonomikai. Globalios ekonomikos, rinkos dėsniai, įvairios ideologijos, kuratorystės kultas, konkurencingumo ir novatoriškumo siekis valdo bienalių dvasią. Išryškėja ir kitas neigiamas bienalizacijos poveikis – nyksta tikroji meno kritika. Intelektualinės manipuliacijos ir viešinimo strategijos nustelbia meno esmės, reiškinų prasmės suvokimą ir kritinę refleksiją. Ar iš tiesų kūrybinis, meninis ir kritinis potencialas pakliūva į „minkštojo“ totalitarizmo gniaužtus?

Tęsdamas bienalių temą, Kęstutis Šapoka gilinasi į kuratoriaus ir menininko santykius globaliame bienalių tinkle, traktuojamame kaip neoliberalaus išnaudojimo – postkapitalistinės įmonės atspindys. Bienalėje tarpsta specifinė išsilavinusių biurokratų kasta – kuratoriai, nuo kurių galų gale pradėjo priklausyti ir menininkai, tapę savotiškais hibridais, atsisakančiais savasties, tačiau tuo pat metu imituojančiais „autentiškumą“. Kita vertus, bienalės varomoji jėga – „geros idėjos“, kurios privalo būti inovatyvios, esą ganėtinai paviršutiniškos. Apskritai bienalizacija sietina su Vakarų šiuolaikinio meno sistemos biurokratizacija, komercializacija, kitaip sakant, gilia moraline krize.

Aptardama aktualias viešųjų intelektualų problemas, straipsnyje „Nykstantys viešųjų intelektualų vaidmenys? Nacionaliniai kontekstai ir tarptautiniai intelektualiniai mainai“ Skaidra Trilupaitytė siekė parodyti, jog kinta ne tik socialinių ir visuomenės kritikų vaidmenys, bet ir jų pozicijos intelektualinės raiškos lauke. Skirtingų vertybinių ir verbalinių teritorijų atsiradimą tikslingai siedama ir su išaugusia socialinių tinklų reikšme, neatsitiktinai ji aptaria viešojo kalbėjimo reiškinį. Tiesa, autoritetingi pasisakymai priklauso tiek nuo skirtingų vietinių interesų, tiek ir nuo universalesnes (vakarietiškas) politinės „dešinės“ bei „kairės“ kategorijas atliepančių tarptautinių intelektualų mainų. Reputacijų dinamikos klausimas straipsnio autorę paskatino atsižvelgti į nepastovias (ar laikui bėgant susipinančias) viešojo intelektualo, akademiko ar valdžios sprendimus analizuojančio ir juos visuomenei aiškinančio eksperto pozicijas, kurios ateityje kels dar didesnę susidomėjimą.

Dokumentinis kinas taip pat susilaukia nemažai dėmesio ir Lietuvoje, ir užsienyje. LMTA doktorantūroje studijuojanti Giedrė Beinoriūtė sprendžia svarbius kūrėjams etikos klausimus, filmuojant vaikus, ir aptaria galimus etinių problemų sprendimo būdus, pasitelkdama Audriaus Stonio dokumentinį filmą „Viena“ kaip pavyzdį bei svars-tymų pagrindą. Pasirinkdama tyrimui aktualią dekonstrukcinę prieigą ir lyginamosios analizės metodą, ji parodo galimus dokumentinio kino interpretacinius modelius ir vertina filmo recepciją Lietuvoje bei užsienyje.

Teorinės minties poreikis akivaizdus interpretaciniuose tyrimuose. Pokalbyje su vienu žinomiausių teatro tyrėjų ir autoritetų, prancūzų teatro teoretiku Patrice'u Pavis „La théorie – entre pratique et philosophie“ [Teorija tarp praktikos ir filosofijos]

jos], kuri parengė teatrologė Rasa Vasinauskaitė, mėginama atsakyti į aktualius šiuolaikinio teatro tyrimų klausimus. Kartu spausdinama ištrauka „Žiūrovas“ iš Patrice'o Pavis naujausios knygos *Dictionnaire de la performance et du théâtre contemporain* (Paris: Armand Colin, 2014).

Tęsiant kultūros istorijos publikacijas, spausdinama vertingos Juozo Girniaus knygos „Tauta ir tautinė ištikimybė“ dalis apie tautinę ištikimybę svetur. Patyręs egzilyje nemažai išbandymų Juozas Girnius liko ištikimas tautiniam pasirinkimui, gimtajai Lietuvai ir pareigos Tėvynei puoselėjimui. Teigdamas, kad *tėvynė yra brangi ir laisvai ją palikti ryžtasi tik retas, nes paprastai kraštą palikti verčia vienokia ar kitokia prievarta*, jis perkelia mus į tuos laikus, kai gyventi savame krašte buvo didžiausia vertybė. Puikiai suprasdamas, kad *svetimame krašte negalima nenuotausti, ir todėl nėra nė pareigos nenuotausti, nes kas negalima, tas ir neprivailoma*, jis postuluoja tautinės ištikimybės dilemą. *Ar iš tiesų negalima svetur nenuotausti ir todėl nebėra tautinės ištikimybės pareigos?* Moralinė išlikimo galimybė susijusi su tapatumo vertinimu, kai *nutautas prilyginamas tautinei savižudybei ir apibūdinamas kaip nusikaltimas be kaltės jausmo*. Propaguodamas tautinės ištikimybės programą, Juozas Girnius vadovavosi esminėmis tapatumo nuostatomis: *Kokios kieno bebūtų pasaulėžiūrinės bei religinės, politinės bei socialinės pažiūros, lietuvis lietuviui visada lieka brolis. Lietuviškasis broliškumas privalo nutiesti tiltą per visas skirtybes, ir lietuviškoji sąmonė privalo nušviesti, jog jokioje kovoje negalima užmiršti pagrindinio ryšio – lietuviškumo*. Idėjų, išvalgų ir motyvacijų svarba nekelia abejonių ir šiandien, kalbant apie prasmingą egzistenciją ir Lietuvoje, ir svetur.

Pokalbius apie vertybes tęsia „Kultūros barų“ vyriausiosios redaktorės Laimos Kanopkienės interviu LRT „Kultūros savaitėje“ apie 50-metį minintį žurnalą „Kultūros barai“, aktualiausius uždavinius, keliamus šiuolaikinei Lietuvos kultūrai, apie drąsą išsakyti savo nuomonę, diskusijų poreikį ir žiniasklaidos vaidmenį šiandien. Būtent, kultūra „daro šalį pažįstamą ir pripažįstamą iš lėto, tačiau ilgam. Dažniausiai tai nėra toks akinantis blykstelėjimas kaip, sakykim, auksinis sporto laimėjimas, ar toks masinio susidomėjimo objektas kaip vienadienis eurovizinis triukšmas, o nuolatinis nenutrūkstamas darbas“.

Šiandien aktualus recepcijos menas tebėra glaudžiai susijęs su recepcijos estetikos sąvokomis – lūkesčių horizontu (*Erwartungshorizont*) ir horizonto nukėlimu (*Horizontabhebung*), įteisintomis vokiečių mokslininko Hanso Roberto Jausso, kaip ir „suprantanti sąmonė kaip estetinio patyrimo subjektas“.